

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE FOLKLORISTEN
Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent
Penningmeester :
CL. TREFOIS, Bouwmeestersstraat, 39,
St-Amandsberg-Gent Postch. 111.318

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Groendreef, 114, Lokeren
Cl. TREFOIS,
J. VERMEULEN & J. BOES.

Verklaring en Oorsprong van een twaalftal Vlaamsche Spreekwoorden en Gezegden.

Vlaanderen kan voor de letterkunde in de 19^e eeuw op een schrijfster bogen, wier naam thans nog — twintig jaar na haar overlijden — in de harten van het Nederlandsch lezend volk weerklinkt : VIRGINIE LOVELING. Elk folklorist, die haar werk ter hand neemt, zal getroffen worden door de merkwaardige bron, waarover hij hier maar kan beschikken om zijn kennis uit te breiden over de locale kleur van Nevele en omstreken, die den achtergrond van Virginie Loveling's werken vormen. Aldus kan o.a. de volkstaal speciaal onder de loep genomen worden. Hier ligt een materiaal beschikbaar, dat een schat aan spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen in zich bevat.

Uit dien overvloed heb ik een twaalftal spreekwoorden afgezonderd, die herinneren aan zeden en gebruiken, thans uit het volksbewustzijn verdwenen, doch die in den mond van het volk nog een spoor achtergelaten hebben.

1. — IEMAND OP ZIJN STROO TREKKEN.

(= **Oorzaak van iemands dood worden**).

Deze uitdrukking komt niet voor bij Stoett in zijn « Nederlandsche Spreekwoorden »(1), is echter wel gekend door Harrebomée(2) : iemand op het stroo leggen (blz. 316). V. Loveling geeft zelf de verklaring. Het beteekent : oorzaak van iemands dood worden. Ze verklaart : « eertijds bestond ten platten lande — en nog niet lang geleden, ook bij uitzondering — het gebruik de overledenen in de keuken op stroo te leggen ».

Stroo is hier een verkorte vorm voor « reeuwstroo ».

« Op zijn reeuwstroo liggen » (De Bo, 801) : de oorspronkelijke beteekenis van de uitdrukking is duidelijk in dezen vorm. Reeuwstroo immers beteekent : lijkstroo.

Beteekenis van het gezegde is : 1) in lijk liggen; 2) bij uitbreiding : ten einde loopen, bv. een fortuin, een handelszaak, het jaar.

Het reeuwstroo (Hgd. Sterb(e) stroh) kreeg vaak een eigenaardige bestemming. Hier werd het verbrand, daar maakte men er bundeltjes van, die men langs den weg vóór een houten kruisbeeld of kapelletje wierp, opdat de voorbijganger of de bedevaarder in zijn gebeden den doode zou herdenken. In de provincie Antwerpen en

(1) Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden, 2e druk, Zutphen, W. J. Thieme.

(2) Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal. 3 dln, Utrecht, Keunink en Zoon, 1858.

Brabant (Rond den Heerd, XXV, 153) ziet men soms het lijk naar de kerk voeren rustend op verschillende stroo-busselkens, waarvan men er, nu en dan, één uittrekt en langs den weg laat vallen.

Verwante uitdrukkingen zijn o.m. : op zijn stroo liggen (dood zijn); op heeschoof liggen (Hollandsch-Limburg); auf dem Schoof liegen (Eifel); auf dem Rêwe stroh liegen (Westfalen); er ligt ufm Stro (hij is dood, Elzas); en ook nog : auf dem Stroh sein: in traurigen Umständen sich befinden.

Men zie verder ook nog de « Spreekwoorden en Zegswijzen » van Alf. D. Cock⁽³⁾ op bladz. 209, en de « Sprichwörtlichen Redensarten » van Borchardt⁽⁴⁾ op blz. 465.

2. — DE HANGEL IS GEHANGEN.

(= **Het huis is ingericht**).

De hangel of de haal is de boven 't haardvuur hangende getande ijzeren stang die onderaan op een haak eindigt, waaraan een ketel of een pot wordt gehangen⁽⁵⁾. In deze uitdrukking is de hangel symbool voor het huishouden; het woord heeft een pars pro toto-waarde, zooals « haard » in het spreekwoord « Eigen haard is goud waard ».

De hangel, of de haard, als hoofdelement in de huisinrichting spreekt duidelijk uit sommige gebruiken verspreid in Duitschland, waar de jonggehuwde vrouw bij het betreden van haar huis door haar bruidegom, of zijn moeder, driemaal rond den haard geleid wordt, waardoor zij haar ambt als huisvrouw aanvaardt en haar keuken in bezit neemt. Dit kon slechts op deze wijze geschieden, zoolang de haard in het midden van de kamer aangebracht was. Toen hij aan den muur kwam, ontstonden variaties op het gebruik : de hangel neemt de symboliek van den haard over.

Volgens De Cock, 152, kent men in Nijmegen het gebruik « om 't haal leiden ». Eene gewoonte waardoor de nieuwe bureu worden ingewijd. De hangel wordt van boven het vuur naar het midden van de keuken gebracht (herinnering aan de toenmalige plaats van den haard) en hangt versierd aan een balk. De geburen zijn in de keuken verzameld. Een jonge boerin leidt den nieuwen buurman driemaal om den hangel, en geeft hem bij elken omgang een kus : één ter eere van God den Vader, één ter eere van God den Zoon, één ter eere van God den H. Geest. Dan volgen nog drie omgangen en 3 kussen : één ter eere van hem, één ter eere van haar, één ter eere van de heele kompanie. Ondertusschen wordt flink gedronken. Hetzelfde gebeurt door een jongen boer met de nieuwe vrouw des huizes. Niet bij Stoett. Men raadplege echter wel : Sartori : I, 116(6); De Cock, op. cit., 152; Harrebomée, op. cit. : I, 265 (het haaltje is er gehangen).

3. — ZICH AAN DE GALG TEEKENEN.

(= **Zich door eigen getuigenis tot opknooping veroordeelen**).

Deze spreuk is ontleend aan de gebruiken in de lijfstraffelijke rechtspleging.

Het hangen was een gebruikelijke lijfstraf, die reeds bij de Germanen bestond. Hangen beteekent etymologisch volgens Prof. Vercoullie: aan boomen ophangen. Een verstrenging van de straf bestond in het hooger opknoopen dan de andere misdadigers ofwel den veroordeelde tusschen honden of wolven opknoopen.

(3) Spreekwoorden en Zegswijzen afkomstig van Oude Gebruiken en Volkszeden. Gent, Ad. Hoste, 1902.

(4) Die sprichwörtlichen Redensarten im deutschen Volksmunde nach Sinn und Ursprung erläutert von Wilhelm Borchardt. Leipzig, Brockhaus, 1895.

(5) Zie over den Hangel : « Uit den Inventaris van het Museum voor Folklore ». In Oostvlaamsche Zanten, 17^e jg. 1942, bl. 140.

(6) Joannis Sartori adagiorum chiliades tres, ex recensione Cornelii Schrevelii. Lugd. Batav. MDCLVI.

De galg werd gewoonlijk aan kruisstraten of op verheven plaatsen opgericht : cfr de toponiemen: Galgenberg, Galgeveld.

Zie : De Cock, aangehaald werk, 70.

4. — ZE IS EEN VEL.

(= **Ze is dood**).

De uitdrukking beteekent : « ze is dood », in dezen zin : er blijft nog slechts een vel van haar over.

Deze uitdrukking is misschien in verband te brengen met de oude rechtsgebruiken, waarbij het villen (Duitsch : schinden; Fransch : écorcher) één van de toegepaste straffen was. Villen beteekent zooveel als dooden. Dus: « Ze is een vel = ze is dood ».

In den Reinaert wordt als straf « het riemen snijden uit de huid » vermeld; deze straf is ook in het Oosten bekend; volgens de wetten bij de Perziërs werd bij iemand, die onreine kleederen aangeraakt had, de huid in de taille losgemaakt. Zie : Grimm. Deutsche Rechtsaltertümer. II, 291.

Men vergelijke hiërmede de twee volgende spreuken :

1) Iemand het vel over de ooren halen = iemand afzetten. De uitdrukking is bekend in het Fransch, Duitsch, Engelsch, Latijn, Friesch (Stoett, 2344).

2) Iemand het vel afdoen om iets te krijgen = sterk op iets aandringen.

5. — HET LOT VALT ALTIJD OP « DSJONAS » (Jonas).

(= **Het ongeluk treft altijd dezelfde personen.**)

Dit gezegde is ontleend aan den Bijbel, Jonas I vs 7 : een hevige storm zou het schip, waarop Jonas zich bevindt, vernietigen en de schepelingen besluiten het lot te werpen om te weten wie de schuldige is. Het lot valt op Jonas.

Thans denkt men niet meer zoo zeer aan een ongelukkige, wien het noodlot steeds treft, dan wel aan een schuldige.

Het spreekwoord zelf berust op de gebruiken in de rechtspraak bij de Germanen : één der middelen om den schuldige, tusschen verscheidene verdachten, te leeren kennen is, bij wijze van Godsoordeel, het lot te werpen.

Zie ook: Stoett, 1030; De Cock, 95; Grimm: Deutsche Mythologie, II, 929.

Een ander spreekwoord afkomstig van hetzelfde gebruik is : om de galg loten = strootje trekken.

6. — GAAN IN 'T KLOOSTER VAN ST. ARIAAN, WAAR TWEE PAAR SCHOENEN VOOR 'T BEDDE STAAN.

(= **Trouwen**).

Dit spreekwoord is een omschrijvend euphemisme voor het begrip « trouwen », waarin de heilige Adriaan als huwelijkspatroon het huwelijk symboliseert. De H. Adriaan en zijn vrouw, de H. Nathalia, zijn toonbeelden van huwelijksliefde. De heiden Adriaan wordt door het voorbeeld van een geestdriftige geloofsbelijdenis van 23 Christene martelaars tot het Christendom bekeerd, en dit tot groote vreugde van zijn diepgeloovige vrouw. Hij wordt wegens zijn geloof in de gevangenis opgesloten en gemarteld. Zijn vrouw en haar dienstmeiden verzorgen de martelaars. Door list slaagt zij er in binnen de gevangenis te geraken en talrijke andere vrouwen volgen haar voorbeeld. Nathalia helpt bij het ter dood brengen van Adriaan en ze zegt tot hem : « Zóó mogen de vrouwen voortaan leeren hunne mannen goed te behandelen als zij uwe liefde voor mij zullen kennen. » Een ongeloovige komt Nathalia ten huwelijk vragen. Ze vlucht met de afgehouwde hand van Adriaan. 's Nachts krijgt ze het visioen van Adriaan die haar den weg naar eene kust wijst, waar zij de lijken der martelaars vindt. Zij legt de hand bij zijn lijk en sterft.

De levensbeschrijving van den H. Adriaan komt voor in de « Acta Sanctorum ». Harrebomée (II, VIII) geeft een nota van Leendertz : hij ziet in Adriaan (Ariaan) niet den heilige, maar een ketter uit de 4e eeuw, die men spottenderwijze tot een heilige gemaakt heeft, in wiens klooster men het huwelijk niet behoefde af te zweren.

Zie verder : « Volkskunde » 1899, blz. 197. Het spreekwoord is niet bij Stoett vermeld.

7. — EEN UILTJE VANGEN. (= Een middagslaapje doen).

Een variante luidt : een uiltje knappen.

« Een uiltje » staat hier, verkort, voor « een uilenslaap », dat is een korte, lichte of geveinsde slaap.

Deze uitdrukking werd reeds op verschillende wijzen uitgelegd.

Harrebomée II, 351, accoord met zijn voorgangers, verklaart : de vogelvangers, hebben geen goed werk geleverd, wanneer zij in hun netten slechts een onbeduidenden uil gevangen hebben. Hun taak is tot nu toe niet vooruitgegaan, **het was slechts tijdverlies**.

Iemand, die een tijdje tusschen zijn bezigheden slaapt, heeft evenzeer zijn tijd verloren en die man heeft dus, zooals de vogelvangers, « slechts een uiltje gevangen ».

Stoett (2306) integendeel aanziet deze zegswijze als een verbloemende uitdrukking, die letterlijk op te vatten is en die men aangeeft als reden van het zich even afzonderen, om niet uitdrukkelijk te moeten zeggen dat men wat slapen gaat.

In het Hoogduitsch kent men dezelfde zegswijze : Eine Eule fangen.

Hierdoor is echter het gebruik van het woord « uil » niet verklaard. Aan den uil wordt algemeen een voorliefde tot slapen toegekend. Zou er hier geen verband te leggen zijn tusschen deze eigenschap en de beteekenis van de onderhavige uitdrukking? Volgens het « Handbuch des Deutschen Aberglaubens »(7), verbo: « Eule » bestaat de gewoonte een uilenpluim onder het hoofdkussen te leggen om goed te slapen. Ook de kop van een uil, onder het hoofdkussen van een slaper gelegd, doet den man slapen tot wanneer men den kop wegneemt.

8. — ZIJN ZIEL HEEFT EEN SCHIELDE AAN. (= Hij wil maar niet doodgaan).

Schielde = schiedel = schietel = schijtel = schilde = scheel. Algemeen Nederlandsch : schild.

Een « schielde », volgens De Bo, is : een houten ring, een tuig uit drie stokken aaneenverbonden, dat men om den hals van zwijnen en hoenders zet, om ze te beletten door de hagen te kruipen.

V. Loveling noemt een « schielde » een stuk hout, dat men onder de vlerken van de kippen vast maakt en dat hen belet door een haag of een afsluiting te kruipen, doordat het langs beide zijden uitsteekt.

Beide verklaringen komen op hetzelfde neer; de vorm van het tuig, dien V. Loveling aangeeft, is slechts eenvoudiger. Naar deze gewoonte ontstond een uitdrukking, die toegepast wordt op iemand, die te lang leeft naar den zin van zijn verpleger of van zijn erfgenamen.

De beteekenis is dus, de man kan niet dood gaan, omdat zijn ziel uit het lichaam niet kruipen kan, de schielde belet het haar.

Bij Kramers(8) vindt men het woord « knevel » in de beteekenis van stok aan den hals van een varken.

(7) Handbuch des Deutschen Aberglaubens. Uitgegeven te Berlijn en Leipzig, bij Walter de Gruyter en C^o.

(8) Nouveau dictionnaire néerlandais-français. Van Goor. Gouda. s. d.

In dezelfde gedachtensfeer van « door middel van een stok een beweging beletten » kennen we nu nog het woord « knevelen », dat beduidt :

1) In boeien slaan.

2) Een stok in den mond binden om het spreken te beletten.

Knevelen is een denominatief van knevel (Middelnederlandsch *caneve* = wang), verouderd woord voor den breidelstok, dien men iemand in den mond legt om hem het spreken te beletten.

De vermelde uitdrukking : « Zijn ziel heeft een schielde aan » komt niet voor bij Stoett, noch bij Harrebomée.

9. — IETS AAN DE GROOTE KLOK HANGEN.

(= **Iets overal bekend maken**).

In den toren hangen meestal twee klokken; een groote en zware klok, die bij een gemeenschappelijken nood voor het dorp, bij brand of een vijandelijken inval werd « geluid » en een kleine klok, wier galm niet zoover kon gehoord worden, en welke voor het bijeenroepen tot openbare afkondigingen werd « geklept ».

Iets aan de groote klok hangen (uitdrukking zeer verspreid in Vlaanderen) beteekent dus : door middel van de groote klok een nieuwtje, zoover mogelijk, in de gansche omgeving bekend maken.

De uitdrukking is te vergelijken met « iets doen uitbellen », door den belleman (omroeper) iets laten bekend maken; figuurlijk : overal vertellen.

Aldus bestaan ook de bijnamen « Groote Belle en Kleine Belle », twee namen die door de menschen gegeven worden aan twee vrouwen (moeder en dochter), die al het nieuws van de gemeente kennen en het verder vertellen.

Bij die naamgeving moet er hoegenaamd niet gedacht worden aan een zinspeling op den vrouwennaam : Isabella, Bella.

Zie : Stoett, 1184; De Cock, 247; Harrebomée, 416.

10. — HIJ IS VAN OUDENAARDE.

(= **Bijhoudend, gierig van aard zijn**).

Een variant luidt : hij is van tegen den beestenmarkt 't Oudenaarde (vorm bekend te Gent).

Beestenmarkt = hij heeft een karakter zooals de dieren op den beestenmarkt. Het staat in verband met de zegswijze : « hij is een beest », in den zin van : hij is gierig.

In de variant hebben we een pleonasme : het begrip « gierig » is er tweemaal in uitgedrukt.

Het spreekwoord is door middel van een woordspeling opgesteld.

Deze soort is vooral gevormd op namen van dorpen en steden, zeldzamer op andere eigennamen.

Voorbeelden hiervan zijn o.m. de volgende zegswijzen :

Hij komt van Zottegem (= hij is zot).

Naar Bethlehem gaan (= naar bed gaan).

Hij is van Kleef (= hij is gierig). Woordspeling op het werkwoord « kleven ».

't Is een Rebekka (= zij is welbespraakt). Woordspeling op « bek ».

Stoett geeft in n° 1168 een uitgebreide lijst van zulke uitdrukkingen. (Oudenaarde komt er echter niet in voor).

Andere uitdrukkingen, op hetzelfde principe gebouwd, voorkomend bij V. Loveling zijn :

1. — « Het zal hier toch maar Kortrijk zijn » = kort van duur zijn.

2. — Hij komt van Caneghem = hij weet van niets.

3. — Meenen ligt bij Halewijn en Halewijn bij Roncq (wordt gezegd wanneer men iemand's « meening » betwijfelt).

De onderhavige spreuk « Hij is van Oudenaarde » staat niet bij Harrebomée vermeld.

11. — ER NAAR SLAAN ALS EEN BLINDE NAAR 'T EI.

(= Raden zonder nadenken, in 't wilde raden).

De uitdrukking staat in verband met het kinderspel « blind ei slaan ». Dit is een jongens-, ook wel mannenspel.

Een ei (rauw of uitgeblazen) wordt op den grond gelegd. Op eenige stappen afstand wordt een lijn getrokken. De mededingers worden beurtelings geblinddoekt. Met een stok of een roede gewapend, gaan zij op het ei af en slaan er naar, als zij het oogenblik en de plaats gunstig oordeelen. Wie het ei in stukken slaat, wint.

Men zie De Cock en Teirlinck, Kinderspel en Kinderlust⁽⁹⁾, Deel VII, bl. 149; Harrebomée, op. cit., I, 61 en III, 131; Ter Gouw, Volksvermaken, 100. Komt echter bij Stoett niet voor.

12. — PIER LUIK KOMT, of JAN VAAK KOMT.

(= Slaap krijgen).

Die beide uitdrukkingen worden gebruikt wanneer het kind aan de oogjes wrijft, waaruit men besluit dat het slaap krijgt.

Klaas Vaak is bekend in het Waasland en treedt er op als zandmannetje: door iemand zand in de oogen te werpen, maakt hij, dat de persoon niet goed meer zien kan en de oogen sluit.

Men vergelijk hiermede de gelijkaardige uitdrukkingen in het Fransch: le marchand de sable; in het Duitsch: das Sandmännchen; in het Engelsch: the sandman, the dustman.

« Pier Luik komt » vindt men niet bij Stoett, noch bij Am. Joos, (Waasch Idioticon) noch bij Harrebomée. Misschien mag men daaruit besluiten dat de uitdrukking regionaal beperkt is en eigen is aan de streek rond Nevele.

De zegswijze vindt haar oorsprong in een wiegeliedje door V. Loveling opgeteekend in Nevele in 1890. Het lied staat bij De Cock en Teirlinck niet vermeld.

1) Do, do mijne pier zal komen
En wat hee 't hij meegebracht ?
Een heel sloop mee kleine kindjes
En hij heeft ze al, al verkocht. ⁽¹⁰⁾	3) Begint ae oogkens toe te sluiten
Want ae oogkens vallen toe,
Steekt ae handjes niet meer buiten
't Is zoo koud 'k en weet niet hoe.
2) Pier Luik komt, Pier Luik komt,
En hij komt de kamer binnen
En hij klopt mee zijn kleen vingerken:
Al de kinderkens laten mij binnen.	4) Pier Luik komt, Pier Luik komt
Pier Luik komt door de schêwe
(schouw)
Gae deure, gae deure,
Wij zullen ons oogkens toe doen
Wij zullen almaal slaepen
En dodo kindje doen.

R. MINNAERT.

(9) Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland met zangwijzen. 8 dln. Uitg. Kon. VI. Academie. Gent. A. Siffer.

(10) Ligt hier een verband met de uitdrukking te Gent bekend: « hij is verkocht » voor « hij slaapt » ?

De Bijnamen der Gentenaars^(*)

(2^e Vervolg en Slot).

H. — STIELEN EN AMBACHTEN.

APPELBENNEN. — Fruitverkoopsters.

BAALDELIGGERS. — Luijaards; een herinnering aan den tijd dat de werkloozen aan de kaaien de schepen afwachtten om te helpen lossen.

BLAUWE KIELEN. — a) Boodschappers werkzaam **binnen** het station.

b) Voorheen, de werklieden, omdat ze meest allen een blauwen kiel of boezeroen droegen.

BLOENDEKAPPERS. — De vleeschhouwers die paardenvleesch verkoopen.

CIESKENS. — Leerlingen-drukkers.

CLAIRÉS. — Fakkeldragers die de bezoekers van de schouwburgen begeleidden, toen de straten nog niet verlicht waren.

CONTINUSRATTEN. — Continuswerksters.

DOODRIJDERS. — Automobilisten, motocyclisten.

EIGENAARS. — Dokwerkers die altijd bij denzelfden baas werkzaam zijn.

ELZENAARS. — Schoenmakers (1449).

FIDEELKENS. — De werklieden van den Staat die in 1914-1918 weigerden voor den bezetter te werken, dus : getrouw bleven aan den Staat.

HARINGEN. — Helpers der stukwerkers, gebruikt voor het kuischen der magazijnen, wagens, enz.

HEKELPIETJES. — Hekelaars.

HEKELTEVEN. — Hekelessen.

IJZERKOPPEN. — Naam gegeven aan de wevers der fabriek Heijman, die zich tijdens de werkstaking van 1848 het moedigt hadden gedragen.

KERMISVOGELS. — Foorreizigers. De belangrijkste fooren hebben plaats in den zomer.

KERKUILEN. — Kerkbedienden; ook toegepast op degenen die geregeld ter Kerk gaan.

KLAKPOTTERS. — Huis- en gevelschilders.

KLAKSIEZEN. — Huiswitters.

KLEERLUIZEN, KLEERSIEZEN. — Kleermakers.

KRIJSCHERS. — De bedienden van den begrafenisdienst.

KLOEFKAPPERS. — Houtbewerkers die hun stiel niet kennen; slecht werk leveren.

LAPKENS DIEVEN. — Kleermakers.

LEVAARD. — Soort van panharing die in het begin van 1800 in overgrote menigte op de markt verscheen. De fabriekmeisjes, nl. : de schildermeiskens, kaardenmeiskens, haspelessen, pluizeriggen, stopperiggen, invulsters, duivelinnen, enz. die alsdan even talrijk waren, werden bij vergelijking **levaard** geheeten.

In 1830 kocht men **vier** levaards voor één **cent**. (Alm. van Snoeck).

(*) Zie Oostvl. Zanten, XVIII (1943), bl. 61 (n^r 3) en bl. 73 (n^r 4).

Gendsch liedeken van 1826 :

De fabrieken en 't mekaniëk,
Die konnen ook nie klagen,
De levaert en de politiek
Verbeteren alle dagen.
'T zondags op hulder beste gekleed,
Gaen ze langst hoeken en kanten zwieren,
En wie weet hoe dat toens schiedt,
Dat goedjé en kan nie mankeren.

In 1841, na de eerste opvoering van *La fille du Régiment*, klonk het in onze straten :

't Klokske die luidt,
't fabrieksken die es gedaan,
Mijkt u uit de gaten
De levaard die es daar !
Wild' u nie mijken,
'k zeg 't u mee fatsoen,
Wild' u nie mijken,
'k smijf u mee katoen !

Die te dien tijde een fabrieksmeisje durfde naroeven : **levaard**, kreeg dadelijk voor antwoord : da'k ne levaard ware, 'k sloege mijne steert in uw muile !

— Men gaf ook den naam van levaard aan de ontuchtige meisjes uit de volksklas.

LOODSIEZEN. — Loodgieters.

MORTKRAAIEN. — Kramers, kraamsters.

MATTENKLOPPERS. — Tapissiers.

ORGELKERREN. — Meisjes die de danszalen bezoeken, waar op de tonen van een orgel wordt gedanst. — Van : **orgel** en mnl **caar** (lief), verbasterd tot kar (kerre).

PAARDENPROSSERS. — Handelaars in paarden, langs den kant van de Dam-poort.

PAPIERLEKKERS en PAPLEKKERS. — Tapissiers.

PASSENIERS. — Schippersmaats die schepen laadden en losten aan de Pasbrug.

PEKSCHIJTTERS. — Schoenmakers.

PENNELEKKERS. — Die met schrijven hun brood verdienen.

PIJKENHEERES. — De kerkpolitie.

PILLENDRAAIERS. — Apothekers.

PINNEN. — a) politieagenten; b) schoenmakers.

RIJSTBALGEN. — De fabriekswerkers, die gedurende de katoencrisis van 1861-63, ondersteund werden door het bureel van Weldadigheid, door uitdeeling van rijst en aardappelen.

SAVOYARDS. — Schouwvagers.

SCHAVOTSPRINGERS. — Kleermakers. (Schavot = Werktafel).

SCHOENPINNEN. — Schoenmakers.

SOLDATENKERREN. — Meisjes die aan de kazernen de soldaten opwachten om mee te gaan dansen. Voor **kerren**, zie Orgelkerren.

SPINAAIZEGRETEN. — De keukenmeiden.

STUDENTENKERREN. — Studentenlieven.

TIETJES. — Kandidaten stukwerkers.

VLASWIEZEN. — Vlasbeworksters.

VLEESCHHOUWERS. — Geneesheeren, wier patiënten een operatie met den dood bekoopen.

VLEESCHPIEPEN. — Vleeschhouwers.

WAKERS. — Zangers wier stem niet meer helder is.

WITTE KIELEN. — a) Booschappers werkzaam **buiten** het station, stationkruiers; b) Huisschilders.

ZEEPBARONS. — Parvenus.

ZOMERVOGELS. — Steenbakkers, die hun werk beginnen met den aanvang van den zomer.

ZWAALMS. — Idem.

I. — BIJNAMEN VOOR KINDEREN.

BLAUWE JONGENS. — De leerlingen van de Blauwe School, gevestigd in de Barrestraat en die een kleeft van blauw laken droegen.

BLAUWE MEISKENS. — Leerlingen van de **Blauwe meisjesschool**, gelegen in de Onderstraat; zij droegen een blauwe jak en rok, witten halsdoek en muts tot in 1852.

BONIFANTEN. — Ridder **Simon van Mirabello**, Heer van Halen, schonk zijn hotel in de Burgstraat in 1373, voor een weezengesticht genaamd: **boni infantes, les bons enfants**, waarvan **bonifanten** is gemaakt.(1)

BROODRATTEN. — Spotnaam van de « Kulders ». (Zie dat woord).

COLLEGEASTEN. — Min of meer minachtenden term voor de jongens die naar een College of bijzondere school gaan.

GOELEKWEKKERS. — Bijnaam der leerlingen van de katholieke scholen in de Apostelhuizen (rond 1870).

GREPSCHIJTERS. — Werd vroeger toegepast op kinderen die hun gevoeg deden in de grep. Die gewoonte was bij het kleine volk zeer ingedrongen, bij gebrek aan het noodige om de kleine kinderen in dit opzicht te verzorgen. Wanneer een klein kind weende of jankte om aan een natuurlijke behoefte te voldoen, zei de moeder tegen een der oudere kinderen: **Pak ne keer de kleine en zet hem in de greppe**, en was zij vies gezind dan voegde zij er bij: **dat hij zijn muile houdt**.

GROENROKKEN. — De leerlingen der **Choralenschool** door den bisschop **Cornelius Janssens**, in de parochie van St. Baafs gesticht. Zij waren in het groen gekleed.

KULDERS. — De Stadsweesjongens. Naar den specialen « Kolder » dien ze vroeger droegen. Zie **Ratten** en **Broodratten**.

PAPEN. — De leerlingen van het college **St. Barbe**, aldus door de leerlingen van het Atheneum gedoopt.

PAPSLIKKERS. — De leerlingen der school Abeelstraat, omdat er eens aan kinderen der bewaarschool zoetemelkpap werd gegeven.

RATTEN. — De Kulders, dit zijn de Gentsche Weesjongens. Op « kulders » volgt dikwijls **balgvulders**.

De jongens van de wijk het kasteel worden **kasteelratten** genoemd. — Gentsche kinders, in het algemeen, heeten **Stadratten** of **Gentsche ratten**.

(1) Men vindt ook « Bonifanten » in 's Hertogenbosch, gesticht in 1401.

ROODE LIJVEKENS. — Weezenmeisjes voorheen gekleed met een rood lijveke, blauwen rok en blauwe kousen. Werden nog genoemd : **filles Dieuzen.**

ROODE KERELS. — Een fondatie van **Lieven Van Pottelsberghe** voor tien kinderen; zij moesten vier jaar lang leeren en dan een staat kiezen. Zij waren gekleed met eenen « kerl » of kiel van rood laken en een zwarte ronde bonnette. In 1546 was het getal kinderen reeds tot 50 geklommen. — **Memorial der Stad Gent. II. 86.**

J. — BIJZONDERE GROEPEERINGEN.

BEDELAARS. — Behoorden tot het **gild van den gelapten eeldom**; het waren bedelaars die vanwege het stadsbestuur oorlof hadden gekregen om te bedelen en tot kenteeken een medalie droegen.

GETROUWDE MANNEN. — Maakten deel uit van het **gild der gelapte broeken** of van de **bedrukte mans.**

DRONKAARDS. — Behoorden tot het **gild der gaaischieters.**

KANNESCHIJTERS. — Zie hooger onder « Stadbedienden »; vormen het **gild der verdomde zielen.**

BEGIJNEJAGERS. — Spotnaam gegeven aan de voorstanders van de uitdrijving der begijnen in 1861 en die haar gesticht als eigendom van de stad reclameerden.

BERGEKRUISERS. — Bijnaam van de bedevaarders naar Bergekruis (Destelbergen). Beeweg vooral op O. H. Hemelvaart.

BLAUWE POTSSEN. — Naam gegeven aan de leden van de vereeniging « Vrouwelijke katholieke studeerende Jeugd ».

BLIKKEN KORVEN. — Spotnaam rond 1800 gegeven aan de fabrieksvrouwen die haar eten in een blikken korf meedroegen om het te beschutten tegen het woekerend ongedierte.

FIESKADIJNS. — Modejonkers.

GROENE KLAKKEN. — Spotnaam der Orangisten. Ze vergaderden gewoonlijk in de herberg **De Groene**, rechtover de oude Minnemeerschbrug gelegen.

HOORNBEESTEN. — Spotnaam voor begijnen omdat, als ze in de stad uitgaan, ze hun hoofdsluier derwijze plooiën dat hij als 't ware op twee uitsteeksels rust. Men spreekt het woord uit als in het Gentsch **oorbeesten**. Wanneer men een begijn tegenkomt, buiten het Hof, zegt men : « 't zal gaan regenen, de oorbeesten loopen uit ! »

HALLEGASTEN. — Bedevaarders naar Halle-bij-Brussel. Zij droegen op hun hoofddekseel een driehoekig papieren vaantje, waarop de H. Maagd was afgebeeld; aan den hals een soort van paternoster gemaakt van gewijde koekjes. Den 2ⁿ Sinksen-dag trokken duizenden Gentenaars de Hallegasten te gemoet langs de Keizerpoort en verspreidden er zich in de luthoven, waar het volop kermis was. In dien tijd was het de gewoonte op Sinksen de eerste maal zijn nieuw zomerkostuum aan te trekken, waarbij de kleine burgerij een witte broek droeg en die den naam van « Keizerpoorte » kreeg. Het is wel twintig jaar geleden dat wij voor de laatste maal hoorden zeggen van iemand die een witte broek droeg : **hij hee zijn keizerpoorte-n-aan !**

HALVEKLUITJESPISERS. — « De Gentsche burgerij, zegt men, dat zijn halvekluitjespissers. Als ze moeten uitgaan, is de minste onkost hun nog te veel ! »

KAASBOLLEN. — Schimpnaam der Orangisten.

KALFSHOOFDEN. — Spotnaam waarmede men de zandboeren en zandschippers aanduidde. Waarom ?

KIEKENS. — De gewone bezoekers van het Kiekenskot in den Grooten Schouwburg.

KLOEFMANNEN. — Toegepast op al wie kloefen droegen, voorn. het werkvolk.

KOUTERMANNEN. — De personen die de gewoonte hadden alle zondagen 's morgens naar den Kouter te gaan, ten einde er vrienden en kennissen te vinden met wie zij konden kouten over de gebeurtenissen aan de orde van den dag.

OORBEESTEN. — Meisjes van lichte zeden. Ook genaamd **mokken, beesten, vleurmuizen, lichte cavallerie, meiskens van den derden staat.** (1790).

SNEPSCHIETERS. — Mannen die vroeger langs de straten de honden- en menschendrek gingen oprapen, en hem met een vuilblik in een blikken korf schoten.

WITTE MUTSEN. — Bijnaam in den tijd, zoo wat 75 jaar geleden, gegeven aan de huisvrouwen die schoone witte gepijpte mutsen droegen.

WITTE POTSSEN. — Naam gegeven aan de leden van de vereeniging « Vrouwelijke Katholieke Burgersjeugd ». Wegens de witte alpenmuts die ze dragen.

Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN.

AANVULLENDE NOTA.

Bij de vroeger verschenen lijsten dienen nog de volgende bijnamen gevoegd te worden:

Abis. — HISTORISCHE BIJNAMEN.(1)

BOTTE DONDERS. — De primus Jan Bapt. Hellebaut, primus van Leuven, werd den 13ⁿ Augustus 1793 met groote plechtigheid te Gent ontvangen. De Bruggelingen hadden eenige jaren te voren ook een primus gevierd, een zekere Beijs, van Gistel. En toen de Gentenaars naar Brugge togen om den primus Beijs te helpen vieren, vonden de Bruggelingen het zeer spiritueel boven de Gentsche poort, het volgend rijm te plaatsen :

**Gentenaars, gi BOTTE DONDERS,
Komt naer Brugge en ziet wat wonders,
Onder al die zotte liën,
Zult gij nog ne primus zien !**

Dit was natuurlijk op geen en blauwen steen gevallen en toen de Gentenaars hun Hellebaut vierden, kon men op den gevel van een huis op de Ajuinlei lezen :

**'t Was mis, o Bruggeling, als gij ons noemdet bot,
En Beijs, een Gisteling, noemt een Brugsche zot,
Ziet nu, en staet en kijkt, bekende Brugsche zotten,
En schuymt nu op 't verstand van onze Gentsche botten.**

Aan de Brugsche Poort, kon men nog het volgende lezen :

**Brugsche blixems, Brugsche donders,
Komt naar Gent en ziet wat wonders,
Want onder zestig duizend liën,
En zult gij geene zotten zien.**

(1) Zie Oostvl. Zanten, loopende jg. n^r 3, bl. 61.

1. — WIJKEN.

DEN BLOK. — Het woningencomplex gebouwd tusschen Zwijnaardschensteenweg en Steenakkerstraat door verschillende « Maatschappijen voor goedkoope Woningen », en omvattende vier straten en zeven pleinen. Ook nog gezegd: de blokhuizen.

HET KALEITJE. — Een deel van den Sint Pietersberg bestaande uit de Kalkstraat, St. Huibrechtstraat en Rozierstraat, waar zich heden de nieuwe Universiteit en de Staatsbibliotheek verheffen. Vroeger de **Kleiberg** geheeten en oorspronkelijk de **Cleie**. Daar mochten, in den ouden tijd, de pottenbakkers kleiaarde steken.

OVERSCHELDE. — Het kwartier der Nieuwbrug en Brabantdam. Ultra scaldis Gandavum.

WERKERSKOLONIE. — Naam gegeven aan de woonkazernen in 1928 opgericht door de stad op den Brugschensteenweg. Omvat een drietal pleinen en verscheidene straten. Ook nog gezegd: den blok van den Brugschensteenweg.

2. — STRATEN.

EINDE WERELD. — Het uiteinde van de Nieuwe Wandeling, van Overzet tot aan de Leie, oorspronkelijk **einde Weire**, het einde der verdedigingswerken aangelegd onder het bestuur van Jan Van Hembyze (16^e eeuw).

DEN BLIJDEN HOEK. — De Koepoortkaai.

DEN ISDAARM. — (Aarsdam), de Korte Boomgaardstraat.

'T FORT. — Het tegenwoordige « Citadelpark ».

DE ENGELSCH HOVEKENS. — De huidige Bijlokenhof. Oorspronkelijk naar de twee tuintjes aangelegd op de gronden der Bijlokevest. Er was nog een derde Engelsch hoveken, aan het einde der huidige Bijlokevest, ter hoogte der Bernard Spaelaan. De kinderen uit het centrum zouden b.v. gezegd hebben: « **Kom we gaan naar de Engelsch Hovekens spelen, 't Fort is te ver!** ».

DE KROMMEN ELLEBOOG. — De Saliestraat.

SPRIETEPOMPE. — Nog gekende volksnaam voor het pleintje aan het samenkomen van den Nederkouter, de Kortrijkschepoortstraat, en de St. Pietersvrouwenstraat (nu St.-Kwintensberg genaamd) en waar vroeger een monumentale publieke pomp stond, en vroeger nog, het pilorijn of de schandpaal van het gerecht van St. Pietersdorp moet hebben gestaan.

DE HELLE. — Het deel van het Godshuishammeke, beginnende aan het Nieuwland tot aan het Hellebrugje over de vaart die liep achter de huizen van het Nieuwland. Oorspronkelijk **delle**, laagte of diepte. Deze plaats is het laagste gedeelte van de wijk van Heilig Kerst. In 1872, tijdens de groote overstrooming stond aldaar in de huizen 0.70 cm. water.

HIETEPUTTE, -PITTE. — Oude Gentsche uitspraak van Leeuw-te-putte.

GLAZEN STRAAT — De overdekte Vander Donckt doorgang.

KATEM. — Kwaadham, de huidige Spiegelstraat.

KUDDERUDDUTSTRATE. — Oude Gentsche uitspraak van « Korte Ridderstraat », die vroeger lag rechtover het Belfort. In oud platgentsch **Kidderiditstrate**.

DE LINDEKENS. — De Groendreef.

BOULEVARD POTTEKARIE. — De Nieuwe Sasschepoortstraat, wegens de vele winkels van vroeger waar potten en pannen werden verkocht.

(2) Zie Oostvl. Zanten. Loopende jg. n^r 4, bl. 73.

BOULEVARD BOEBOE. — De Koningin Elisabethlaan; naam gegeven in 1914-18 omdat er aldaar saucietjens van honden- of boeboevleesch werden verkocht.

HET ROND PUNT. — Of beter nog « den Rond Point », het Burgemeester Lippensplein, dat wel niemand met zijn officieelen naam noemt.

HET SCHAR- OF SCHERMIJNTJE. — Oude benaming van de Sint-Lievenssteeg.

VERAPA. — Een beluik uitkomende op de Sasschekaai.

PERCELLEPOORTE. — De Kortrijkschepoort; verbastering van Petri cella.

ZANDVESTJE. — Zoo werd de huidige Kolveniersgang (tot vóór kort: Lievegang), in den volksmond genoemd, wegens het aanzanden van den oever door het huisvuil dat er in geworpen werd.

Cbis. — BIJNAMEN VAN GEESTELIJKEN.(3)

BROEDERS VAN DE SCHRIKKELIJKE LOLLE. — Een andere bijnaam van de Broeders van de Kristelijke Scholen, soms ook nog **Choufreers** (Chers Frères) geheeten.

ERRATUM.

In onze vorige bijdrage, verschenen in nummer 4, wordt bij vergissing vermeld, bij « RIJKELETTEN », dat de boeken hunner bibliotheek de Leie bedekten. Dit gebeurde bij de **PREEKHEEREN**.

« De beeldstormers scheurden ende bedorven daer ontellicke boucken, zoo dat geheel de strate overdeekt was met gheprenten pampiere » « ende achter in die Leye was uut die cellen zoo veel pampiers (dat uut die boucken geschuert was) uitgeworpen, dat scheen dat zeer groote sneevlocken van bovenaf op 't water vielen ». Beroerlijke Tyden. 1. 113. Lod. L.-C.

Nog de « Bijnamen der Gentenaars ».

Een lezer, die onbekend wenscht te blijven, zendt ons volgende terechtwijzingen en aanvullingen op het tweede deel van de bijdrage van den heer Liepvevrouw, verschenen in Oostvl. Zanten, XVIII (1943), 73.

B) BIJNAMEN VAN WIJKEN.

KONGO. — Deze naam werd insgelijks gegeven aan het deel der dokken en loodsen van de Voorhaven, gelegen voorbij de spoorwegbrug van de Muide.

PORT-ARTHUR. — De nieuwe haven werd aangelegd vóór en tijdens den Russisch-Japanschen oorlog. Over de uitgestrekte vlakte, waar de werken uitgevoerd werden, kon de wind zeer sterk jagen en bij Oostenwind was het er des winters gewelcig koud. Het volk noemde dit oord « Port-Arthur », naar de haven van dien naam gelegen op het rotsachtig schiereiland Kwantoeng en in dien tijd vermaard door de langdurige belegering ervan door de Japanners. Ook deze haven was zeer ver afgelegene en de winters zijn er zeer koud.

WATERWIJK. — Na de demping der waterloopen van deze wijk werd bedoelde benaming menigmaal gegeven aan de wijk der havens (Dok en Muide).

D) BEDIENDEN.

DRUPPELCHAMPETTERS. — Naam gegeven aan de bedienden der accijnzen,

(3) Zie Oostvl. Zanten. Loopende jg. n^r 4, bl. 77.

wegens hun jacht in de drankhuizen op de overtredingen van de wet op het gebruik der sterke dranken.

SPERRESCHIJTERS. — De douaniers lagen, tot in 1919, 's nachts in hinderlaag langs velden, wegen en bosschen — aan de noordelijke grens van onze provincie: bijna altijd dennen- of **sparrenbosschen** — om het smokkelen, vooral van vee, te keeren, vandaar de spöt naam.

EIERSCHELPEN. — Nieuwe bijnaam onzer politieagenten, naar hun witten helm.

E) MILITAIREN.

1. — De Burgerwacht.

DE GEPOMMADEERDEN werden ook nog « **DIKBUIKEN** » genoemd.

Deze laatste benaming verkregen de kanonniërs der burgerwacht omdat hun uniform bestond uit een rok of « habiet » die slechts tot aan den koppel reikte, hierdoor werd de zwaarlijvigheid van vele leden van dit korps nog meer in 't oog vallend.

2. — Soldaten.

STRONDBOEREN. Niet de kanonniërs heetten zoo, maar wel de soldaten van het transportkorps, ook genaamd « de trein ». Deze militairen waren, te Beverloo o.m., belast met het vervoer van de aal van het kamp naar de te bemesten deelen van de heide. De bijnaam der kanonniërs was « **de kanonboeren** ».

X.

Terechtwijzing bij de «Bijnamen der Gentenaars»

LOEDERSHOEK = LOURDESHOEK.

« **Loedershoek.** Een blok huizen op de Muide, waar veel gemeene lui wonen. » Zoo lezen wij in **Oostvl. Zanten**, XVIII, n^r 4 (Juli-Oogst 1943), blz. 73.

Dat is totaal mis. Eerst en vooral de naam is niet Loedershoek maar **Lourdeshoek**, omdat het op den weg lag naar het heiligdom Lourdes-Oostakker. Ten tweede, het was niet een blok huizen op de Muide. Lourdeshoek lag op het grondgebied Oostakker, tusschen Meulestede en Slootendries. Daar stond nevens den spoorweg een molen, een timmerhuis van belang, alsook kleine boerderijen en wat werkmanshuizen, bewoond door arme, doch niet gemeene lui.

Lourdeshoek verdween bij het graven der nieuwe Gentsche haven, Port-Arthur genaamd.

J. MAHY.

Nota van Lod. L.-C. — Dat daar veel gemeene lui hebben gewoond, hebben wij gevonden in een artikel, destijds in « Vooruit » verschenen. Waarom zou men ook anders deftige lieden loeders noemen?

Nota's, aan de hand van mirakelen, over den bouw van een kerk te Oudenburg in de 11^e eeuw

Doordat vele mirakelverhalen in een niet te onderschatten mate het leven en de cultuur van ons volk in vroegere tijden weerspiegelen, verdienen zij de belangstelling en van den geschiedkundige, en van den volkskundige. Zelfs kan een grondige studie er van licht werpen op problemen die, moesten wij die verhalen verwaarloozen, in duister zouden gehuld blijven.

Hieronder volgt een onderzoek van enkele mirakelen, ondernomen met het oog op een concreter kennis van onzen vroeg-Romaanschen kerkbouw. Het dokument, waaruit wij ze lichten, nl. het **Chronicon Aldenburgense**(1), werd geschreven te Oudenburg ten vroegste in 1084 en ten laatste in 1087; het is derhalve ruim 40 jaar ouder dan **GALBERTUS' Leven van Karel den Goede**, dat over de Sint-Donaaskerk te Brugge heel wat inlichtingen verstrekt, welke reeds met de grootste zorg benuttigd werden door **BROEDER FIRMIN** in zijn standaardwerk **De Romaansche kerkelijke bouwkunst in West-Vlaanderen** (Gent, 1940). Door zijn hoogen ouderdom en door het feit, dat het over een dorpskerk handelt, zal ons dokument niet alleen de bevindingen van dezen geleerden vakman nog verder in het historisch verleden projecteeren en zijn hypothesen bevestigen, maar zelfs nieuwe gegevens aan het licht brengen.

De tekst zelf van de mirakelverhalen moge, in vertaling, voorafgaan.

1.

Ondertusschen(2) werden de Vlamingen door een bitteren hongersnood gekweld, en zwierven allerwegen om voedsel te zoeken. Zeer velen stroomden naar deze stad om wille van haar overvloed; maar verstoken zoowel van gastvrijheid als van voedsel, gingen zij op de straten buiten de vesten neerliggen, waar ze jammerlijk omkwamen. Zoo gebeurde het, dat op zekeren dag iemand op straat dood aangetroffen werd, wien vanwege de inwoners, die van deze herhaalde karwei walgden, geen menschwaardige begrafenis werd. Eindelijk namen enkele vrome lieden hem gastvrij op, om hem de verschuldigde begrafenis te verstrekken, en gingen naar den pastoor, Godebert, om, krachtens het gewoonterecht, de toelating te vragen om het lijk te begraven en de klokken te luiden. Deze nu, zegt men, gaf hun wel oorlof om den doode bij te zetten, maar niet om de klokken te luiden voor iemand, van wien hij niet wist of hij tot den aankoop van deze wel bijgedragen had. Door dit verbod bedroefd, droegen zij het lijk naar de kerk, en durfden de hun ontzegde klokken niet aanraken. Maar nog vóór zij met het lijk de kerk bereikten, begonnen de klokken, zonder eenig menschelijk toedoen, vanzelf te luiden, hetgeen duurde tot het lijk ter aarde besteld was.

2.

Omstreeks het vijfde jaar sedert den aanvang van den bouw van de kerk (dus \pm 1060), toen het koor reeds voltooid en met stroo gedekt was, en tusschen de balken vóór het hoofdaltaar de klokken hingen, zorgden de geestelijken er voor, dat de absis vóór het koor nog vóór den winter van boven tot beneden(3) met takken afgeheind en met stroo gedekt werd, om regen, hagel en sneeuw af te weren. Op zekeren dag

(1) Uitgave J. B. MALOU, Bruges, 1840. Heruitgegeven als *Tractatus de ecclesia S. Petri Aldenburgensi* in M. G. H., SS., XV², pp. 867-872.

(2) Het eerste mirakel is een sage, door den auteur opgeteekend en door hem voorgesteld als gebeurd zijnde in de 9^e eeuw of nog vroeger. Het hoort dus eigenlijk niet bij de andere mirakelen thuis, maar verschaft ons toch enkele inlichtingen.

(3) a terra usque ad summum: dit is wel een geijkte uitdrukking die we moeilijk letterlijk kunnen opvatten.

legde een jong, heel eenvoudig en vroom geestelijke, Lisger genaamd, -er zich vol ijver op toe, om bij dit werk vlijtig en krachtdadig te helpen. Toen nu bovenaan aan weerskanten een stelling gebouwd was, en Lisger op de binnen-, een andere tegenover hem op de buitenstelling stond, was deze laatste ijverig in de weer om het stroo met behulp van rijsjes aan den takkenwand vast te hechten, en stak daartoe op handige wijze de rijsjes door den wand naar binnen. Lisger zijnerzijds spande zich in om ze behendig aan de binnenzijde te bevestigen. Toen ze hiermee reeds langen tijd druk bezig waren, om gedaan te krijgen, trok Lisger op onvoorzichtige wijze één van de rijsjes uit en viel er mee achterover van de stelling, zoodat de andere die het rijsje naar binnen gestoken had, hevig geschrokken, meende dat hij op den grond viel. Maar hij gleeed, zonder eenig lichamenlijk letsel, zachtjes zijwaarts op het juk van de groote klok, tusschen de tweede en de derde balk. Want, daar hij zich met vroom gemoed en eenvoudig hart wijdde aan Sint Pieter's werk, werd hij in zijn val gedragen door de tusschenkomst van den heiligen apostel, zoodat hem geen letsel kon overkomen.

3.

In den daaropvolgenden tijd, toen de noordkant van het kerkgebouw opgetrokken werd, werkte een metselaar met zijn handlangers aan den zuidkant. Op zekeren dag schoof de knaap, die hem steenen en cement aanreikte, zulke zware last steenen op de stelling, waarop ze stonden, dat deze het gewicht van zulk een massa niet kon dragen, maar doorbrak, met het gevolg dat de steenen en het cement met groot geraas neerstortten. Hij en de knaap kwamen echter, tegen verwachting, zonder eenig letsel, terecht in een venster van dien muur; en dit was niet dicht bij, maar zoo ver van hen af, dat, hadden ze op den grond gestaan, ze al springend moeilijk zulk een afstand hadden kunnen bereiken. Dat dit op gebod van den almachtigen God en door de verdiensten van den heiligen apostel Petrus geschied is, begrijpt hij, die onwrikbaar gelooft dat alles door de Goddelijke Voorzienigheid geregeld wordt.

4.

Toen sedert dien vijf of zes jaar verstreken waren, luidde op zekeren morgen Siger, de koster van de kerk, de ochtendklok om de talrijke geloovigen in den omtrek tot hun dagtaak te roepen; maar het zeel, dat haar in beweging bracht, raakte door een onvoorzichtigheid een groote en zware plank van den bovenzolder van den toren, waarboven de klokken hingen; en deze viel met ontzettend geraas tusschen zijn schouderbladen, zoodat zij, die beneden in het koor stonden, dachten dat al zijn ledematen gebroken waren. Spoedig droegen de priester Erembald en de geestelijke Reinger, zooals ze later zelf verteld hebben, hem in hun armen weg, en draalden niet om hem op zijn bed neer te leggen. Toen zij dien dag echter het zingen van de metten eindigden, rees hij terstond gaaf en gezond van zijn legerstede op, alsof hij geen enkel lichamenlijk letsel ondervonden had.

5.

Op een anderen keer, op Sint-Andriesdag, toen dezelfde Siger het tweede teeken van de ochtendklok gaf, schoof de nagel, waaraan de klok hing, bij toeval uit, zoodat zij met groot geraas op het torendak, dat met dennehout gedekt was, neerstortte. Hij zelf en diegenen, die bij hem stonden, twijfelden niet, of het dak was gebroken en de klok verbrijzeld. Denzelfden dag nog deed hij een knaap naar boven klimmen, om de stukken van de verbrijzelde klok bijeen te rapen. Maar toen de knaap op het dak van den toren steeg, zag hij de klok gaaf en ongeschonden staan; zelfs geen spoor van breuk kon aan haar ontdekt worden.

In den Kerstnacht van 't jaar 1081 stak een buitengewoon hevige storm op, die het klokketorentje van de Sint-Pieterskerk omhoog en zelfs zoodanig met een plotsen val naar het Oosten deed dreigen, dat, wie het zag, niet gemeend had dat het tot 's ochtends zou standhouden, indien de Goddelijke Voorzienigheid geen uitstel verleende. En toen het dag geworden was, begonnen de inwoners bij dit schouwspel samen te loopen en dichter bij te komen, vol onzekerheid over den dreigenden vreeselijken val. Maar toen zij plots het er onder staande altaar hoorden beven, zagen zij in dat geen menschelijke hulp nog kon baten, en smeekten derhalve de goddelijke genade af, die alleen nog redding kon brengen. Toen zij op zulke deerniswekkende wijze door overmaat van droefheid gekweld werden, stak, toen de dag van de Besnijdenis Ons Heeren (1 Januari) aanbrak, een weinig vóór de ochtendklok geluid werd, plots een geweldige westenwind, onder den vorm van een wervelwind, op en richtte, met goddelijke toestemming, het klokketorentje ongeschonden in zijn vroegeren stand op. De dorpelingen, die het schrikkelijk kraken bij dit herstel hoorden, sprongen, vreezend dat weer één van de gewone ongelukken gebeurd was, en door een plotse angst bevangen, op en ijlden groepsgewijze naar de kerk; zij vonden echter het klokketorentje volledig hersteld, zoodanig dat zelfs geen breuk of letsel meer zichtbaar was. Zij erkenden de goddelijke edelmoedigheid bij deze gebeurtenis en begonnen spoedig te luiden en God in den hoogste te loven.

6b(4).

In 't jaar des Heeren 1081 stak in den Kerstnacht een heftige en krachtige wind op, die de torens van de steden, de daken van de huizen en vele kerkgebouwen schudde, brak en neerwierp. In denzelfden nacht werd door dien wervelwind ook het klokketorentje van de Sint-Pieterskerk uit zijn voeten (*cardinas*) losgerukt en over het dak van den toren, waarop het stond, oostwaarts gebogen. Zes dagen en nachten lang helde het voorover, alsof het elk oogenblik kon vallen. Toen 's morgens de inwoners samenkwamen, riepen zij in allerijl timmerlieden bijeen, die volgens vooraf vastgestelde loonen zouden betaald worden, als ze het torentje herstelden. Zij nu beloofden hun best te doen, maakten koorden gereed, bouwden ballista's, naaiden de banden samen en staken allerlei werktuigen ineen. En terwijl het volk wachtte op de door de ambachtslui uitgedachte toestellen, waarmede men het klokketorentje hoopte te herstellen, kwam den 31 December, vóór middernacht, een teeken uit den hemel in de gedaante van vuur, zette het klokketorentje weer stevig op zijn plaats en omhulde de kerk zoowel binnen als buiten met een vlamvend licht. Ik zou mij schamen dit aldus te vertellen waren er niet duizend getuigen die bevestigen dat zij het gezien hebben.

De gegevens, die ons door de mirakelen aan de hand gedaan worden, zullen wij combineeren met de andere aanduidingen, die de auteur ons over den bouw van de kerk verstrekt.

Met het oprichten van de steenen Sint-Pieterskerk te Oudenburg werd een aanvang genomen in 1056; na haar voltooiing werd zij gewijd door Radbod II, bisschop van Doornik, den 1 Mei 1070. Zij volgde een houten kerk op, die ongeveer op dezelfde plaats gestaan had, en toen heelemaal vermolmd was; volgens den auteur zou deze nog dezelfde geweest zijn als die, gebouwd door Sint Ursmaar (+713).

De nieuwe kerk werd opgetrokken uit steen die voortkwam uit de puinen van het Oudenburgsch Castellum, die toen juist opgeruimd waren. Inderdaad liet Boude-

(4) Variante, volgens HARIULF, derde abt van Oudenburg, in zijn *Vita Arnulfi* (M. G. H., SS., XV², pp. 890-891), geschreven in 1114.

wijn V van Rijsel (1035-1067) de muren van de door de Noormannen verwoeste vesting tot den grond toe sloopen en de steenen aanwenden voor den bouw van het steenen castrum te Brugge, waarmee Boudewijn IV met den Baard (988-1035) begonnen was. Die vesting was blijkbaar oorspronkelijk een op het einde van de derde of in de vierde eeuw gebouwd Romeinsch castellum, dat misschien in den loop der tijden vervallen was, maar opnieuw moet versterkt zijn tegen de Noormannen, door wie het dan ook grondig verwoest werd. De muren bestonden, volgens de beschrijving van den auteur, die getuigt ze te hebben zien sloopen, uit zwarten, zeer harden Doornikschen steen; de fundamenten van den noordelijken muur waren samengesteld uit groote, rechthoekige blokken Boulonneeschen steen, door ijzer en lood stevig aaneengehouden; ook enkele woningen binnen de muren waren van steen, en wel lichten, minder harden steen uit de streek van Keulen; Prof. H. van Werveke vermoedt hierin, blijkbaar terecht, tufsteen van Andernach(5).

De muren van de nieuwe kerk te Oudenburg nu, evenals de zuilen, werden uit dezen Doornikschen steen opgetrokken; de sierlijke kapiteelen werden uit Boulonneeschen steen gehouwen(6).

Over den plattegrond lichten de mirakelen tamelijk goed in. Er was een koor (**presbiterium**) met een absis (**arcus**); ze waren met stroo gedekt: de monnik beschrijft zelfs nauwkeurig het procédé (mirakel nr. 2). Op analoge wijze zal dit ook voor de benedenkerk het geval geweest zijn. Dit bevestigt het vermoeden van Br. Firmin (op. cit., p. 322) « dat kleine dorpskerken gedekt waren met hout of stroo »: en niet alleen kleine, maar in de 11e eeuw zelfs aanzienlijke dorpskerken als die te Oudenburg. Daar de auteur van zuilen gewaagt, waren er naast een middenbeuk ook zijbeuken. De toren stond op de viering, vermits, toen het klokketorentje naar het oosten overhelde, het altaar er zich onder bevond. Dit wijst tevens op oriëntatie. Dat de kerk georiënteerd was, blijkt ook uit het feit dat de ingang zich noodzakelijk bevond aan de zijde van de straat, dus in den westmuur(7). Zooals te Meesen, te Harelbeke en in de St.-Pieterskerk te Brugge, was er ook een krocht, vermits deze het eenige overblijfsel is van het op het einde van de XVIIIe eeuw gesloopte bedehuis; zij bevond zich onder het koor(8).

Vermits de auteur gewaagt van balken (**trabes**) (hieraan was in den beginne het juk van de klokken bevestigd), moet, zooals elders, de kerk door een houten afdekking vlak overzolderd zijn; trouwens, ware er een steenen gewelf geweest, dan zou de monnik allicht vermeld hebben uit welken steen dit gebouwd was. Het dak zelf was, zooals boven medegedeeld, met stroo afgedekt; het was natuurlijk een zadeldak, met lessenaardaken boven de zijbeuken.

In den toren, die boven de viering stond, waren minstens twee verdiepingen aangebracht, vermits de auteur gewaagt van een bovenzolder (**altum solarium**): er was dus ook een benedenzolder. Deze bestonden uit plankenvloeren. De afwezigheid

(5) HANS VAN WERVEKE, *Over Kerkbouw vóór de XIIIe Eeuw*, p. 346, in: *Album opgedragen aan Prof. Dr J. Vercouillie*, Brussel, 1927.

(6) Ook te Saint-Hubert benuttigde men, onder abt Diederik I (1055-1086), voor den bouw van een krocht en een kloostergang, steenen uit de Romeinsche vestingswerken van Aarlen (E. de MOREAU, *Histoire de l'Eglise en Belgique des origines aux débuts du XIIe siècle*, II, Bruxelles, 1940, p. 253).

(7) Deze gegevens stemmen overeen met het grondplan, zooals wij het uit 16e en 17e eeuwse afbeeldingen mogen afleiden (Pourbus, J. van Deventer, Sanderus).

(8) E. FEYS et D. van de CASTEELE, *Histoire d'Oudenbourg*, I, Bruges, 1873, p. 442. De verbeelding van het volk heeft de krocht omgeschapen in een toegang tot een onderaardsche gang, en er een sage om geweven die tevens berust op een verwarring van de verwoesting in de 9e en die op het einde van de 16e eeuw, en ten slotte haar huidigen vorm pas kon krijgen toen het bestaan van de St.-Pieterskerk al vergeten was (dus b.v. midden 19e eeuw). Cf. ons artikel *Folklore uit Oudenburg en omliggende*, pp. 12-17, in: *Oostvlaamsche Zanten*, XIV, 1-2 (1939).

van minstens één van de planken verleende doorgang aan het klokzeel. Het vierde mirakel verhaalt hoe het klokzeel door een onvoorzichtigheid een plank raakte, zoodat zij naar beneden stortte en den koster tusschen zijn schouders trof. Zij moet dus los gelegen hebben; de beste verklaring hiervoor is, dat zij weggeschoven werd telkenmale de toren bestegen werd. Tevens blijkt uit het verhaal, dat het beklimmen van den toren wel een gevaarlijk karweitje was, dat een zekere dosis handigheid vereischte. Dat alles bevestigt dus weer het vermoeden van Br. Firmin (p. 302), dat men de torenverdiepingen bereikte « bij middel van verdraagbare ladders, en langs een opening in de zoldering uitgespaard. »

De bovenverdieping van den toren (**turris**) was door dennehout vlak overzolderd. Hierboven stond een klokketorentje (**campanarium**); vermits de storm er zulke zotte kuren mee kon uithalen, bestond het uit hout; hierop wijst ook het kraken bij het gebogen of gerecht worden. Het moet nog van een veel primitiever maaksel geweest zijn dan de klokketorentjes, die Br. Firmin in zijn onderzoek kon betrekken. Aangezien de wind er zoo kon in spelen en het schuin of recht kon rukken, zouden wij wel met een gestel van b.v. 4 of 8 dakschilden kunnen te doén hebben, die rustten op 4 of 8 stijlen; dit is misschien de beste vertaling van **cardines**.

In dit klokketorentje hingen de klokken; oorspronkelijk moeten zij evenwel in het koor vóór het hoofdaltaar gehangen hebben; dit werd dus gebouwd nog vóór het klokketorentje; ook de benedenkerk blijkt trouwens later gebouwd te zijn.

Op een eigenaardig gebruik schijnt het eerste mirakel te wijzen, nl. dat de parochianen tot den aankoop van de klokken moesten bijdragen; zij hadden dan ook recht op het luiden van de doodsklokken. Niet-parochianen, die dus geen bijdrage gestort hadden, mochten wel begraven worden, maar zonder het luiden van de doodsklokken.

Uit dit alles blijkt, dat de kerk te Oudenburg behoorde tot het standaardtype van de Romaansche kerk in West-Vlaanderen: een driebeukige benedenkerk, een dwarsschip en een koor met eventueel een absis; de toren stond op de viering; de kerk was naar het oosten georiënteerd.

Ten slotte toonen de mirakelen ons de bouwers van de kerk: eenerzijds gespecialiseerde werkkrachten (een metselaar met zijn handlangers, timmerlieden), anderzijds geestelijken (**clerici**). Maar de heele bevolking schijnt te allen tijde zulke een belang te stellen in alles wat hun kerk aangaat, dat elk van hen, als lid van de gemeenschap, wel een handje zal toegestoken hebben. Als initiatief-nemers ten slotte mogen beschouwd worden de heeren van Oudenburg: Conon en zijn vrouw Hazeca, of een voorganger.

MAURITS GYSSELING,

Lic. Germ. phil.

IN MEMORIAM ALFONS VAN AISE.

Wij vernemen het overlijden te Gent op 17 Aug. 1943 van ons geacht medelid den Heer Alfons van Aise, den Nestor van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, geboren te Gent op 13 Juli 1852.

Sinds jaren was hij lid van onzen bond, en liet o.m. in ons tijdschrift (8° jg., 1933, bl. 14-32) een interessante, vakkundige bijdrage verschijnen over « De Pasteibakkerij in het Volksleven ».

Alfons van Aise was de broeder van den gekenden kunstschilder Gustaaf van Aise, waarvan hij met zorgvuldigen trots de nagedachtenis in eere hield.

Hij ruste in vrede.

Twee Tentoonstellingen te Gent.

In de maand Juli 1943 grepen te Gent twee tentoonstellingen plaats waar de folkloristen veel genoeg aan hebben beleefd. Gansch onafhankelijk van mekaar. opgevat, en zonder dat de inrichters van mekaars plannen iets vermoedden, bestreken ze gedeeltelijk hetzelfde terrein, al hadden ze allebei naar hun verschillende doelstelling, dit spreekt vanzelf, een zelfstandig karakter en uitzicht : de Mariatentoonstelling bij de EE. PP. Discalsen, en de tentoonstelling « Volksprenten en Volksbeelden » in het Museum voor Sierkunsten.

1. De Mariatentoonstelling bij de Paters Discalsen.

Bij gelegenheid van de 300^e verjaring van de kerkwettiglijke oprichting van de Broederschap van het H. Scapulier in de Kerk der Geschoeide Karmelieten of Lieve-Vrouwebroeders te Gent (het lokaal van ons huidige Museum voor Folklore⁽¹⁾), en van de 100^e verjaring van de overbrenging dierzelfde Broederschap naar de Kerk der Ongeschoeide Karmelieten of Discalsen, werd deze Mariatentoonstelling ingericht in het kloosterpand der laatstgenoemde Paters in de Burgstraat te Gent. Deze Mariale tentoonstelling, die natuurlijk met een religieus doel was opgevat, bevatte nochtans ook, volkskundig gesproken, merkwaardige afdelingen. Zoo onder meer :

Stand I. — Een verzameling van meer dan 2.500 prentjes, echter meest moderne. Eene leemte was het omzeggens volledig ontbreken der neo-gothische prentjes.

Stand II. — De Mariale genade-oorden en bedevaartplaatsen in België; hier trokken vooral de aandacht de wandkaarten der negen provincies met al de betreffende devotie-oorden, onder vermelding van hunne dikwijls zeer eigenaardige, uit het volksgevoel ontsproten titulaturen. Ons erachtens, had men, wat de Waalsche provinciën betreft, beter de oorspronkelijke fransche benaming gelaten, en deze niet vertaald.

Eene reeds rijke verzameling van boekjes, prenten, medaljes en gedachtenissen, aan deze bedevaartplaatsen zoowel als een minder talrijke reeks van bedevaartvaantjes verhoogde nog de aantrekkelijkheid van dezen stand.

Eveneens het bedevaart-wezen buiten ons land, dat voor een part, een bijzondere rol in onze eigene volksdevotie speelt, was dokumentair goed vertegenwoordigd. De omzeggens volledige reeks van Mariale postzegels was hier ook tentoongesteld.

Vermelden we, ten slotte, naast de afdeling Maria in de kunst, waar een reeks merkwaardige oude Mariabeelden was bijeengebracht en de schilderkunst vertegenwoordigd was van Servaes tot Pater Bosteels, den

Stand VII. — Maria in de volksdevotie. Waar een voorname reeks Mariabeeldjes onder stomp, en kapellekes allerhande waren ondergebracht. Dit was een rijke verzameling waar alle vormen, primitieve en zeer delikate, van deze door onze menschen met voorliefde beoefende volkskunst aanwezig waren.

De tentoonstelling genoot een ongemeen sukses, en moest verscheidene dagen verlengd worden. Ze was inderdaad « de moeite waard ». De inrichters verdienen allen lof. We vernamen met genoegen dat, voor het grootste part, deze verzameling bestendig zal bijeen blijven, en er aan de vervollediging van deze dokumentatie zal gearbeid worden.

2. Volksprenten en Volksbeelden. Vroeger en Nu, in het « Museum voor Sierkunst ».

Op 18 Juli 1943 werd in het « Museum voor Sierkunst », Jan Breydelstraat te Gent, in het raam der jaarlijksche geplogenheden der « Gentsche Feesten », in aanwezigheid van den Heer Burgemeester, de tentoonstelling « Volksprenten en Volksbeelden. Vroeger en Nu » geopend. De tentoonstelling was ingericht met medewerking van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen.

Doel en opzet van deze tentoonstelling was, naar de Heer Dr Nowé, conservator, in zijn openingsrede verklaarde door te verwijzen, als voorbeeld, naar de vroegere voortbrengsten van onze volksche beeld- en prentkunst, de huidige kunstenaars er toe aan te zetten de nationale tradities in hunne eigen moderne scheppingen te verwerken. En door het uitstellen van de produkten dier zelfde sierkunstenaars aantoonen in welke mate zij dit reeds deden. De tweeledigheid van dit opzet maakte een bijzondere aantrekkelijkheid van deze tentoonstelling uit. Jammer dat men niet overal stelselmatig het oude tegenover het nieuwe heeft kunnen exposeeren.

(1) De lagere vleugel of beuk van ons museum zou het gedeelte geweest zijn dat aan dit Broederschap speciaal was voorbehouden. Hij was door een balustrade, waarvan men nog de sporen aan sommige kolommen kan terugvinden, van het overige kerkgedeelte gescheiden.

Bij het binnenkomen troffen ons onmiddellijk een drietal ontwerpen voor wandwimpels (als muurversiering bedoeld) voor den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, door leerlingen van de Stedelijke Akademie voor Schoone Kunsten. Twee ervan hadden een rijkgevulde bladzijde geleverd met een dooreenstrengeling van allerhande folkloristische motieven; de eene met kaartenspel en rookgerief, poppenspel en vliegers, of het andere, dat een wezenlijk vaardige hand verraadde, met tooverheks en rommelpot, Prins karnaval en de heetekoekblazer uit ons Museum, oude boeken en prenten en Sinterklaas in hoogsteigen persoon.

In dezelfde zaal hing ook de teekening, door Nojorkam, van het diploma dat door het Alfons De Cockfonds aan zijn bekoonden zal worden uitgereikt.

Een rijke verscheidenheid van prenten en beelden werd bijeengebracht. We moeten ons beperken tot het vermelden der merkwaardigste voorwerpen.

1. Wat de prentkunst betreft.

Oude speelkaarten, naast moderne projekten waaronder verscheidene ingezonden door de leerlingen van het Sint-Jozefsinstituut der Dochters van Maria van Antwerpen, werden opgemerkt. « Zantjes Waele ». Wat de moderne betreft, lijken ze ons door den band te « flets » van kleur. De oude platen, door de Sted. Beroepschool gekleurd, lijken ons echter voortreffelijk. Aan die kloeke kleurenweelde beleefden, zoowel onze voorouders vroeger, als nog wij nu, alle genot.

De sectie bedevaartvaantjes, naast enkele mooie oude exemplaren, gaf ook enkele delikate moderne projekten o.m. voor O. L. Vr. Ter Rieve Gent en O. L. Vr. van Grimminge. We zagen echter liever, naar ouder gewoonte, bedevaartvlaggetjes in de lengte, niet in de hoogte bewerkt. Dit is ook logisch, een bedevaartvaantje, vroeger in de manen der paarden gestoken, thans op het fietsstuur bevestigd, is niet een neerhangend wimpeltje maar een in zijn lengte op den wind wapperend vaantje.

Ganzespelen, van Brepols en uit Epinal en nieuwere projekten o.m. van het St. Jozefsinstituut van Antwerpen. Driekoningenkaarten, hiervan waren geen moderne tegenhangers voorhanden, alhoewel wij er XIXe eeuwse, neo-gothische kennen (Van de Vyvere-Petyt, Brugge).

Devotieprentjes velerhande, gedachtenissen aan eerste communie uit de verzamelingen Van Trappen, Böss, Bernard de Tracy, lagen er naast de door iedereen gekende en gewaardeerde moderne voortbrengselen der dames Hebbelynck, en de godsdienstige prenten der Hoogere Kunstakademie St. Lucas.

Een zeer interessante serie oude gelithographeerde reklaambiljetten, publiciteitskaarten en naamkaarten trok veler aandacht. Een eigenaardigheid was wel de volgende aankondiging: « P. R. van Moorlegem, Hoogpoort 40, Gent, agent van affaires en proprietaris, belast zich met het stellen van remplaçanten en substituanten, en neemt de kans aan om tegen eenen zekeren prijs voor de lotelingen nummers uyt te trekken, en die in het lot vallende, door het stellen van mannen te zijnen koste vry te maken ».

Als tegenhanger de projekten der Stedelijke Beroepschool, voor etiketten en verpakkingen, uitnodigingskaarten en menus. Ook het verwerken van nationale motieven voor toeristische kaarten verdient alle aanbeveling.

2. Wat de volksbeelden betreft.

Natuurlijk, eerst en vooral de oude devotiekapellekes, en O. L. Vrouwkens of Heilige Antoniussen onder glas. Hier dient vooral de reeks beelden vermeld uit de verzameling van Mevr. Fritz Van den Berghe. De wassen, mooi-aangekleede beelden stonden er naast de aan mekaar geknutselde grotten en tuinen uit schelpen en knipwerk en gerolde schavelingen.

Hiernaast dienen gesteld de overfiene, soms zelfs voor Madonna's te precieuze wassen beeldjes onder stolp van Mej. Rosa Inghels. Wat een frissche delikate kleurensymfonie hier soms toch werd bereikt.

Een statige rij O. L. Vrouwebeeldjes in Brusselsch porselein of Bretonsche faience, diende als tegenhanger tot de schattige beeldjes, wijwatervaatjes en een glorieus Stalleke van Jeanne Hebbelynck. Er waren ook enkele oude volksch-gebeeldhouwde beelden tentoongesteld. Hier ontbrak de moderne tegenhanger.

Vermelden we tenslotte nog even de eigenaardige serie humoristische beelden en groepen, een genre dat misschien wat te weinig door de verzamelaars wordt in 't oog gehouden.

En, last not least, de enkele moderne poppen voor de handpoppenkast · Reinaert de Vos, « de fellen roode » met zijn trawanten vielen bijzonder op.

Een geslaagde tentoonstelling waarvoor de inrichters, de heeren archivaris Dr Nowé en Conservator Boes oprecht dienen geluk gewenscht, en die dan ook, vooral gedurende de dagen der « Gentsche Feesten » ruime belangstelling genoot.

Bondsleven.

BIBLIOTHEEK van den BOND.

Onze bibliotheek is in den laatsten tijd verrijkt met 10 jaargangen (1931-40) van het Jaarboek van de Nordiska Museet en Skansen, ons in ruil voor Oostvlaamsche Zanten door de Nordiska Museets Bibliothek te Stockholm toegezonden.

Daarbij ontvingen wij de volgende interessante werkjes: « Guide Sommaire des Skansen », « Guide to the Nordiska Museet », « Folklore de Suède » en « Swedish folk dances ».

Een prachtige aanwinst voorwaar!

Onze beste dank gaat naar den Heer Sam Owen Jansson, van voormelde bibliotheek, en naar den Heer Ambassadeur van Zweden, in België, die den uitwisselingsdienst mogelijk maakten.

Het opmaken van den catalogus onzer boekenverzameling gaat flink vooruit, gansch het fichensysteem is schier kant en klaar en wij denken weldra bij machte te zijn een volledigen catalogus te kunnen uitgeven.

Wij nemen de gelegenheid te baat om er de aandacht van ons leden op te vestigen dat de Bibliotheek, ondergebracht in het Stadsarchief, Abrahamstraat, 13 te Gent, toegankelijk is van 8 tot 12 en van 2 tot 6 u. 's Zaterdags 's morgens alleen. L. V.

Ter herinnering:

De Bond richt, in samenwerking met de Bestuurskommissie van het Museum voor Folklore, regelmatig om de veertien dagen voordrachten in welke gratis toegankelijk zijn.

Zonder tegenbericht in de bladen grijpen zij plaats op een Zondag morgen te 11 u., des Zomers in het Museum voor Folklore, Lange Steenstraat, 16 te Gent, des Winters in het Stadsarchief, Abrahamstraat, 13 te Gent. L. V.

Boekbesprekingen.

LINDEMANS (Lk. ing. Paul). — De Vlaamsche Landbouw in het Verleden. — Turnhout. Drukkerij J. Van Mierlo-Proost, 1942. 64 blz. met 2 teekeningen. Prijs: 15 fr.

Tot en met den aanvang van de XIXe eeuw was de Vlaamsche en Brabantsche landbouw zoo toonaangevend in heel Europa, dat regelmatig Engelsche, Duitsche, Fransche landbouwkundigen en economisten naar ons land overkwamen om onze landhuishoudkunde te bestudeeren en er dan ook gewichtige verhandelingen over schreven, noemen wij o.a. de Engelschen Samuel Hartlieb reeds in 1641; John Sinclair in 1815; Thomas Dickson en Pat Neil in 1817, in opdracht van de Caledonian Horticultural Society; de Ier Thomas Radcliff in 1819; maar vooral de Duitschers Johann Nepomek von Schwerz in 1807-1811, met zijn *Anleitung zur Kenntniss der Belgischen Landwirtschaft*, een standaardwerk in 3 deelen, en von Grouner in 1821, in opdracht van het Landwirtschaftliches Verein van München.

De distriktskommissaris A. L. J. Van den Bogaerde mocht in 1825 in zijn werk *Het Distrikt St. Nikolaas, voorheen Land van Waas*, (deel I, blz. 68) nog schrijven: « Men ziet nog twee deftige Engelsche lieden met een rijtuig het distrikt doorreizen en zich in verscheidene gemeenten huisvesten om den landbouw na te gaan ».

Maar ook in ons land was toentertijd de landbouwliteratuur niet arm. Vernoemen wij naast de werken en verhandelingen van Kanunnik Isfridus Thijs, van den Brusselschen priester Mann, van Franciscus de Coster, het degelijk werk van den Lokeraar J. L. Van Aelbroek: *Werkdadige Landbouw-Kunst der Vlamingen* verhandeld in zes samenspraken tusschen een grond-eigenaar en zijnen pachter (1823) (ook in 's Fransch vertaald door Wallez, 1830) en nog het boek van de Lichtervelde: *Mémoire sur les fonds ruraux du département de l'Escaut*.

Doch, zooals S. terecht opmerkt, heeft « deze faam slechts geduurd zoolang de landbouwkunde zuiver empirisch was ».

In de XIXe eeuw, wanneer de landbouwkunde meer en meer door de wetenschap geleid werd, onderging onze landbouw een geweldige crisis en verloor zijn faam. Het was dan ook een grove flater der toenmalige regeering de Hoogere Landbouwschool in 1860 te Gemblours, in 't Walenland, te vestigen, in plaats van in het Vlaamsche land, dat slechts meer dan een halve eeuw later zijn hooger landbouwonderwijs kreeg in eigen taal.

S. onderzoekt beurtelings de drie grondige omwentelingen, die grootendeels aan de Vlaamsche boeren te danken zijn in den eeuwenouden, traditioneeelen Westeuropeeschen landbouw, n.l. : 1) de afschaffing van den braak en het vervangen van het drieslagstelsel door het bedrijf met afwisselende teelten; 2) de intensieve stalvoeding van het vee met geteelde voedergewassen, dit als bron van een intensieve mestproductie en bijgevolg van een hoogere vruchtbaarheid van den bodem; 3) de volmaakte bewerking van den grond, die mogelijk werd door de rationeel samengestelde Brabantsche voetjesploeg, die het model werd van alle moderne ploegen. Gepaard met deze volmaakte bewerking gaat de strijd tegen het onkruid, het wieden, dat in Vlaanderen één der voornaamste en vermoeiendste werkzaamheden van den boer blijft. S. eindigt met de verschillende factoren van den intensieven Vlaamschen landbouw na te gaan, als daar zijn: 1) de dichte bevolking, dat van ons land er een van kleine boerderijen maakte; 2) de zekerheid, die de boer bezat den grond ongestoord te kunnen gebruiken gedurende een bepaalden tijd; 3) de betrekkelijk lage lasten, die in de vorige eeuw op den landbouwer wogen; 4) het groot aandeel van de veteelt in ons landbouwbedrijf en dit sedert eeuwen.

S. heeft in dit met liefde geschreven boekje een klare synthese geleverd van wat de oude Vlaamsche landbouwkunst in den loop der eeuwen gepresteerd heeft. Het kleine Vlaamsche volk was niet alleen groot door zijn kunstenaars en geleerden, maar ook door zijn boeren en handwerkers. In die vaststelling liggen lessen besloten voor de toekomst.

F. V. Es.

HIEL (Mevrouw Laura). — Zing Mee! 4^e deel, 101 blz. (van blz. 327 tot 427). Uitgave van de Commissie van het oude Volklied. Brussel, Gebroeders Schott, St. Jansstraat, 30, z.j. (1943). Prijs: 12 fr.

Dit is het laatste deel van de rijke verzameling van 566 folkloristische liederen voor de jeugd bijeengegaaard, waarvan de drie voorgaande deelen reeds besproken werden in Oostvl. Zanten, 16ⁿ jg (1941), n^r 4-5, blz. 181 en 18ⁿ jg. (1943), n^r 2, blz. 45.

Het bevat onder den titel van Kinderkalender: 26 Kerstliederen, 30 Nieuwjaarsliederen, 19 Driekoningenliederen, 20 Vastenavondliederen, 8 Paasch- en godsdienstige Meilieder, 4 St.-Pietersliederen, 8 Marialieder, 1 St.-Crispijnlied, 11 St.-Maartensliederen, 1 Cecilia-lied, 1 St.-Katelijnlid, 7 St.-Niklaasliederen, op enkele na, alle met zangwijze.

Het werk eindigt met eenige Kalenderspreuken.

Waar het past wordt, bij het lied, het folkloristisch feit, waarbij het hoort, bondig beschreven.

Op blz. 395 bij het lied: Op eenen Witten Donderdag, leze men Vlaamsche Zanten, 1904, blz. 17 i.p.v. Oostvlaamsche Zanten.

Zoals wij vroeger reeds zegden haalt de ijverige verzamelaarster eer van haar werk, dat getuigt van belezenheid en goeden smaak en dat wij nogmaals, aan de cpvoeders vooral warm aanbevelen.

F. V. Es.

DEFRAEYE (Leon). — De Leie in de Letterkunde. Deerlijk, 1942. 54 blz. Prijs: 12 fr. te storten op postcheckrekening n^r 3256.90 van L. Defraeye, Stationstraat, 5, Deerlijk.

De Leie is een groote bron van inspiratie geweest voor vele Vlaamsche Kunstenaars: letterkundigen, schilders, musici.

Nochtans is totnogtoe geen werk verschenen over « De Leie in de Kunst » of « De Leie, bezielster der Kunstenaars ».

Deze brochure is slechts een verzameling citaten van lof en natuurschoon over de « Gouden Rivier », uit het werk van dichters en prozaschrijvers, o.a. van Guido en Caesar Gezelle, K. Vande Woestijne, Stijn Streuvels, René De Clercq, Eug. Van Oye, Richard De Neudt, Cyr. Buysse, Gustaaf D'Hondt, Hugo Verriest, Jos. Impe, Willem Putman, Leonce du Castillon en Lod. De Vriese, om ons tot de voornaamsten te bepalen. Ook enkele Fransche citaten werden opgenomen, hier missen wij nochtans het mooie gedicht van Verhaeren: « La Lys », tegenhanger van « L'Escaut » van denzelfden dichter. Het uitgangspunt van deze verzameling is een dagbladartikel van dichter A. Christiaens, gepubliceerd in Juni 1938 in « De Standaard » en als eerste bijdrage herdrukt in dit werkje, dat eindigt met een opstel van Willem Putman over « De Poëzie van de Leie ».

F. V. Es.

DEFRAEYE (Leon). — Deerlijk's Plaatsnamen. — Deerlijk, eigen uitgave, z.j. (1942), 77 blz., geïllustreerd met portret van den schrijver. Prijs: 16 fr. te storten op postcheckrekening n^r 3256.90 van L. Defraeye, Deerlijk.

Deze toponymische studie bestaat uit twee lijsten. De eerste bevat de Deerlijksche toponiemen geëxcerpeerd uit het « Toponymisch Woordenboek » van K. De Flou; in de tweede, verre de meest interessante, worden de nog bestaande toponiemen vermeld, alsook die door S. uit den volksmond, of uit verschillende archiefstukken en boeken opgeteekend.

S. bepaalt er zich niet toe een droge opsomming van plaatsnamen te geven, maar waar het past voegt hij er nog ophelderende bijzonderheden aan toe.

Een kaart met aanduiding der plaatsnamen, alsook de bronnenopgave, ontbreken, maar worden beloofd voor een tweede, vermeerderde uitgave. **F. V. Es.**

LADRIERE (René). — *Miscellanea*. — Gent, Snoeck-Ducaju en Zoon, 1943, 168 blz., geïllustreerd. Prijs: 20 fr.

De ondertitel van dit werk luidt: « Wetenswaardigheden, Verhandelingen, Geschiedkundige brokjes, anekdoten en verhaaltjes, numismatiek, poëzie en.. la page du français », een mengelmoes volkslektuur dus, waaronder veel kaf.

Alleen het drietal artikels over numismatiek en enkele geschiedkundige brokjes zijn eenigszins interessant.

Typographisch nochtans is dit boek uiterst verzorgd, jammer van enkele storende zetfouten.

F. V. Es.

VIJVER (Ferdinand Van de). — *Onder den Toren*. — 2^e Heemkundige Bijdrage voor Zeveneecken, 1942. Eigen uitgave, Gitschotellei, 154, Antwerpen, 24 blz. Bandversiering van R. Clemminck. Prijs: 5 fr.

In deze brochure vinden wij, naast bijzonderheden over den toren en de klokken van Zeveneecken, een drietal korte verhalen met folkloristischen inslag, een gedicht van Ledegouwer (Evarist Verdurme, 1895-1914), de toponiemen van Zeveneecken naar De Potter en Broeckaert, spreuken en gezegden, aftelrijmpjes, kinderliedjes en -spelletjes en een volksliedje.

F. V. Es.

SINNINGHE (J. B. W.). — *Vijftig Nederlandse Sprookjes*. — Met een inleiding van Prof. Dr. J. De Vries. — *Hoeksteen*en onzer Volkskultuur. Deel II der eerste reeks: *Volkskunde*. Amsterdam, Uitgeversmaatschappij « Elsevier », 1942, 112 blz.

Deze verzameling sprookjes, in de streektaal weergegeven, werd bijeengebracht met het doel « tot grondslag te kunnen dienen van een stelselmatige opteekening van wat er heden ten dage nog onder ons volk leeft ».

Na er op gewezen te hebben dat er in het Nederlandsche taalgebied, vooral in Vlaanderen, tamelijk veel aan sprookjes verzameld werd, breekt Prof. Dr. J. De Vries in zijn inleiding een lans voor een wetenschappelijker opteekening der volksverleveringen.

Hij wijst op de gebreken der vroegere verzamelaars, die vooral aan een verzorgden inhoud van de volksverleveringen dachten, vandaar tekstwijzigingen en -verminderingen, versmeltingen van twee of meer verschillende redacties tot één enkele en het scheppen van een eigen strookjesstijl, wat op litterair gebied wel aan te nemen valt, maar wetenschappelijk niet te verantwoorden is. De mondelinge volksverleveringen moeten letterlijk opgeteekend worden, zooals ze werkelijk leven onder het volk, dus in de streektaal en met nauwkeurige weergave van vorm en woordenkeus, van zinsbouw en rythme. S. geeft dan ook de verschillende redenen daartoe aan.

Bij het sprookjesonderzoek — en dit geldt ook voor de andere volksverleveringen — moet meer aandacht aan de persoon van den verteller (zanger) gewijd worden: van waar hij afkomstig is, zijn ouderdom, de afkomst van zijn ouders, of hij geletterd is en desgevallend welke boeken en kranten, waarin volksvertelsels voorkomen, hij gelezen heeft. Verder toont Prof. De Vries het belang aan van het gebruik van moderne hulpmiddelen, zooals grammofoon en film, bij het opteekenen van volksvertellingen.

De vijftig meegedeelde sproken zijn opgeteekend geworden in de verschillende Noordnederlandsche provinciën, de vijf laatste (46-50) zijn Vlaamsche en ontleend aan « *De Vlaamsche Vertelselschat* » van V. De Meyere. Deze laatste alleen werden niet in de streektaal weergegeven.

Volgt daarop een typencatalogus der Nederlandsche (lees Noordnederlandsche) sprookjes: 16 typen van dierensprookjes, 47 van tooversprookjes, 7 van religieuze vertellingen, 16 van romantische vertellingen, 12 van roovers- en dievenvertellingen, 25 van den bedrogen duivel (reus), 91 van grappen en anekdoten, 23 van grappen over pastoors en dominees, 14 van leugenvertelsels, 5 van ophoopen vertelsels, 3 van plaagvertelsels, 2 van ongeclassificeerde vertelsels, 47 van aetiologische legenden, wat armoedig aandoet tegenover het veel grooter aantal typen en vooral varianten vermeld in « *Les Contes populaires de la Flandre* » door M. de Meyer. Bij ieder type wordt het corresponderend nummer van den catalogus Aarne-Thompson aangegeven.

Een zeer degelijke uitgave, die zeker beter papier waardig was.

F. V. Es.